

Редакційна рада

Семиноженко В.П., доктор фізико-математичних наук, професор,
академік НАНУ, Голова ради, головний редактор
Малицький Б.А., доктор економічних наук, перший заст. голови ради
Солоїденко В.Б., кандидат економічних наук, перший заст. головного
редактора
Бершеда С.Р., доктор економічних наук, професор, член-кор. НАНУ
Бінько І.Ф., доктор технічних наук, професор
Богорш О.Т., доктор технічних наук, професор
Сторов І.Ю., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Завлін П.Н., доктор економічних наук, професор (Росія)
Калитич Г.І., доктор економічних наук
Канигін Ю.М., доктор економічних наук
Козлов М.П., кандидат технічних наук, доцент, секретар ради
Краузе Гюнтер, доктор (Німеччина)
Санто Борис, професор (Угорщина)
Слошійський А.А., кандидат економічних наук (Білорусь)
Соловійов В.П., кандидат технічних наук
Палягін О.В., доктор технічних наук, професор, член-кор. НАНУ
Терехов В.І., доктор економічних наук, професор
Чирков В.Г., доктор економічних наук
Шматко О.А., доктор технічних наук, професор

Редакція

Мятлик М.Т., Крамаренко Л.В., Паламарчук Т.М., Тваровський І.В.,
Поржевінська Н.М., Тосіч О.М., Драний Ю.М.

«Проблеми науки»[©]

Міжгалузевий науково-технічний журнал

Адреса редакції:
03680 МСП, м. Київ,
вул. Горького, 180
(ст. метро «Либідська»),
кімн. 707

Тел. (044) 261-00-87
269-43-73

Факс (044) 268-23-55

E-mail:

imex@cntei.kiev.ua

Розміщення реклами:

тел./факс

(044) 268-23-55

Засновник - Київський державний центр науково-технічної і економічної
інформації (КиївЦНТЕІ) Міністерства освіти і науки України

Видавці - КиївЦНТЕІ Міністерства освіти і науки України, ЦДПН
ім. Г.М.Доброва НАНУ

Зареєстрований Міністерством інформації України 23 червня 1997 р.
№ 2654.

Періодичність - один раз на місяць.

Надходить за передплатою. Індекс видання 74193.

Друкується мовою авторського оригіналу (українською, російською).

Журнал є фаховим виданням для публікації основних результатів
дисертаційних робіт у галузі економічних наук (Бюлетень ВАК України
№3, 2000 р.)

© Під час передруку чи використанні матеріалів посилання на журнал "Проблеми науки" обов'язкове!

Видавництво висловлює подяку авторам за представлені матеріали.

Рекомендовано до друку вченою радою Центру досліджень науково-
технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України 4.07.2000 р.

Формат А4

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКИ

Указ Президента України “Питання Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки”	2
Положення про Комітет з Державних премій України в галузі науки і техніки	2
Положення про Державні премії України в галузі науки і техніки	5
Склад Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки	7
Указ Президента України “Про Положення про щорічну премію Президента України для молодих вчених Національної академії наук України”	12
Положення про щорічну премію Президента України для молодих вчених Національної академії наук України	12
О.Т.Богорош. Про цілісність реформування сфер освіти, науки і виховання.....	14

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

І.В. Одотюк. Основні фактори прискорення інноваційного розвитку економіки України	21
---	----

ОЦІНКА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

П.Г.Барабанов. Деякі особливості підходу до розробки моніторингу діяльності наукових і науково-технічних організацій України	29
--	----

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Є.К. Вовнянко, З.О.Ткаченко, Ю.В.Карлаш. Проблеми і перспективи трансферу розробок українських вчених та формування ринку інтелектуальної власності в Україні	36
---	----

НАУКА – ВИРОБНИЦТВУ

Н.В.Селиванов. К вопросу об экологически чистой энергетике	44
Г.М. Бибики, Б.Л. Бутвин. Повышение эффективности производства в условиях заданного долевого распределения выделяемых ресурсов	52

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФЕРУ РОЗРОБОК УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ ТА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Є.К. Вовнянко, докт. біол. наук

З.О.Ткаченко, канд. хім. наук

ДП «Державний центр науково-технічної експертизи Міністерства освіти і науки»
(ДП ДЦНТЕ)

Ю.В.Карлаш, канд. техн. наук, Міністерство освіти і науки України

На основі даних літератури і досвіду роботи ДП ДЦНТЕ Міністерства освіти і науки України визначено напрямки поступового становлення і розвитку в Україні системи експертної оцінки і етапів трансферу науково-технічних об'єктів інтелектуальної власності.

Зазначено, що великі переваги в процесі створення нових консалтингових і трансферних корпоративних структур мають відповідні міністерства і центри експертизи з їх інформативними базами і досвідом роботи з інтелектуальною власністю.

Поступове становлення і розвиток в Україні системи визначення і реалізації об'єктів інтелектуальної власності призводить до формування і розвитку ринку нового для України товару – ліцензій на вико-

ристання розробок як об'єктів промислової власності.

За даними Держкомстату кількість виконаних розробок в різних галузях науки розподіляється нерівномірно (табл. 1).

Таблиця 1. Кількість виконаних розробок за галузями науки

Галузь	1995 р.	1996 р.	1997 р.
Усього	51915	44129	42576
У тому числі:			
фізико-математичні	953	1088	643
хімічні	1397	1522	673
біологічні	440	349	28
геолого-мінералогічні	368	214	14
технічні	33963	26303	2391
транспорт	1208	952	111
будівництво	5875	4011	344
сільськогосподарські	4492	5260	524
історичні	55	42	4
економічні	1037	1178	75
філософські	28	37	
філологічні	15	23	
географічні			

Формування ринку ліцензій на об'єкти інтелектуальної власності (патенти, промислову власність) розпочалось у 1992 р. з моменту прийняття законів про порядок передачі прав на об'єкти промислової власності (ОПВ), який передбачає передачу прав власності на підставі договору або ліцензії [1].

У Держпатенті України – органі державної виконавчої влади у сфері охорони промислової власності здійснюється забезпечення охорони прав, що передаються за договором, який зареєстровано згідно з відповідними інструкціями, що регламентують загальні вимоги до документів, які надсилаються на реєстрацію, порядок розгляду та реєстрації документів, порядок внесення змін до діючого ліцензійного договору, а також дії, пов'язані з його достроковим припиненням. Таким чином, у Держпатенті України формуються нові бази даних про наявність ОПВ і передачу виключних прав

1995–1998 рр. [1]. Аналіз цих даних показує, що найбільший масив договорів (62,5 %) було зареєстровано в 1995–1998 рр. за такими напрямками: *екологічно чиста енергетика та ресурсозберігаючі технології, виробництво, переробка та збереження продукції; охорона навколишнього природного середовища (13,8%); здоров'я людини (7,9%)*. Найбільше ліцензійних договорів укладалося в 1996 р.

За даними Держпатенту України [1], у 1997–1998 рр. спостерігалася тенденція щодо збільшення питомої ваги винаходів, які були передані за договорами (ліцензійними договорами) у видобувній галузі, металургійній та хімічній галузях промисловості.

Динаміка розвитку ринку ліцензій на ОПВ в Україні за 1993–1998 рр. показала, що ринок ліцензій інтенсивно розвивався у 1992–1994 рр., а потім наступив спад. Нове

Таблиця 2. Розподіл зареєстрованих Держпатентом України договорів (ліцензійних договорів) за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, %

Напрямки розвитку	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.
Екологічно чиста енергетика та ресурсозберігаючі технології; виробництво, переробка та збереження продукції	3,0	62,5	29,1	52,8
сільськогосподарська продукція	6,0	6,9	7,9	3,7
Здоров'я людини				
Перспективні інформаційні технології, прилади комплексної автоматизації, системи зв'язку	4,0	4,1	2,4	1,9
Охорона навколишнього природного середовища	3,0	13,8	1,6	0,7
ВСЬОГО:	20,0	92,8	60,7	66,2

на їх використання, що є також новим видом інформації.

В табл. 2 представлено дані щодо розподілу зареєстрованих договорів (ліцензійних договорів) за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки в Україні за

підвищення показників спостерігалось у 1997–1998 рр. Ринок ліцензій на знаки для товарів і послуг почав інтенсивно розвиватись у 1996–1998 рр., а ринок ліцензій на промислові зразки у 1997–1998 рр. (рис. 1).

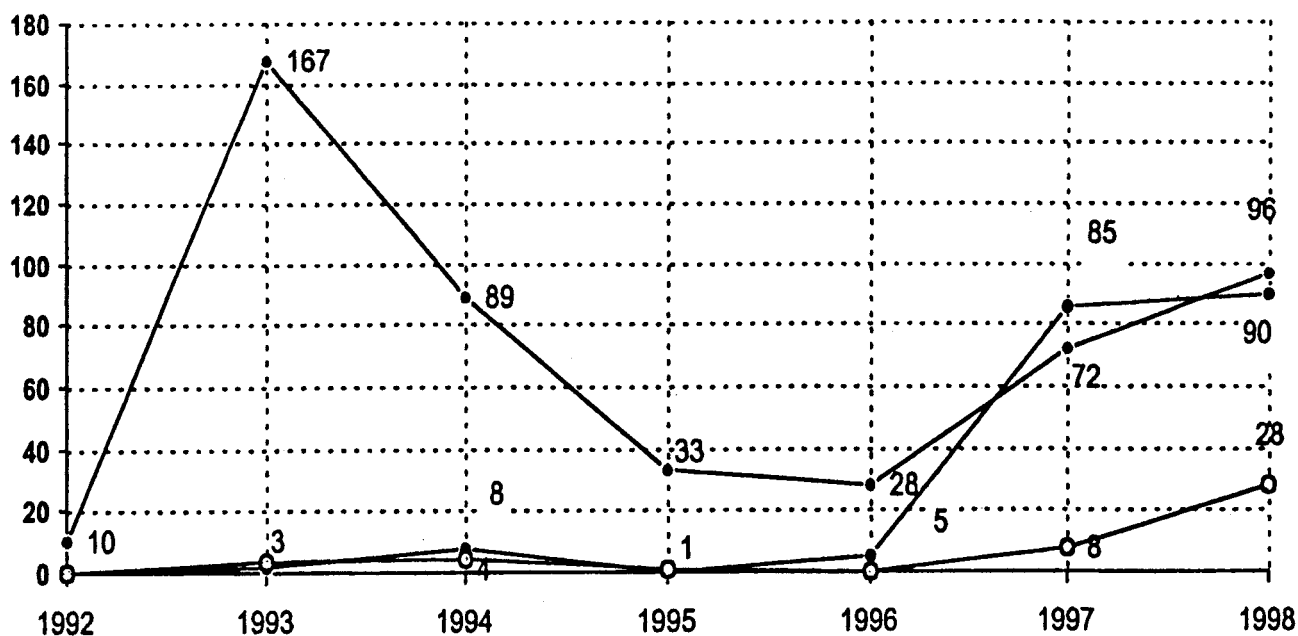

Рис. 1. Динаміка розвитку ринку ліцензій ОПВ в Україні

За аналізом матеріалів Держпатенту України можна зробити висновок, що за 1992–1999 рр. в Україні закладено основи системи охорони та передачі прав на ОПВ для розвитку ліцензійного ринку, який в основному пройшов стадію формування і виявлення основних тенденцій розвитку.

Науково-технічний розвиток України неможливий без інноваційного бізнесу та

впровадження новітніх науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, сучасних технологій, продукції, устаткування, тобто без інтелектуальної власності. За даними Держкомстату України, прибуток від використання винаходів в економіці України розподіляється також нерівномірно (табл.3) [2].

Таблиця 3. Розподіл прибутку від використання винаходів в економіці України

Галузь	Млн. крб.	Тис. грн.		
	1991 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.
1	2	3	4	5
Усього	696,7	23130,6	41113,2	31077,6
Промисловість	443,6	22653,5	40312,1	30569,6
у тому числі:				
електроенергетика	3,1	-	-	359,6
паливна	17,0	6690,7	12797,9	3875,8

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5
чорна металургія	57,8	11822,6	14529,1	11834,5
кольорова металургія	8,1	19,1	134,3	91,8
хімічна та нафтохімічна	24,9	545,7	3638,3	4646,0
машинобудування та металообробка	301,8	3069,7	3978,1	1689,3
деревообробна та целюлозно-паперова	5,6	-	16,5	12,0
будівельних матеріалів	2,9	9,8	11,0	19,0
легка	4,7	0,4	-	15,0
харчова	8,0	312,0	5006,9	7712,2
інші	9,7	183,6	200,0	314,4
Сільське господарство	205,7	29,4	2,0	-
Транспорт	10,8	91,0	39,6	9,8
Будівництво	3,7	214,9	476,4	315,8
Наука та наукове обслуговування	31,9	124,0	248,2	131,0
Інші галузі економіки	1,0	17,7	34,9	51,4

Світовий досвід говорить про те, що питома вага інтелектуальної власності може становити до 35 % капіталу виробничих фірм та підприємств [3]. Отже перспективним напрямком розвитку ліцензійного ринку в подальшому має стати науково-технічна діяльність і винахідницька активність суспільства.

За визначенням [4], найвища винахідницька активність в Україні (4–7%) зазначена за темами: формування (металу); вимірювання, оптика, фотографія; електричне устаткування; поділ і змішування; здоров'я, розваги; неорганічна хімія; металургія; сільське господарство, буріння, гірнична справа; органічна хімія.

Середня винахідницька активність (2–4%) припадає на теми: двигуни і насоси; транспортні засоби; обробка металів; будівництво; освітлення, опалення; хімія (барвники, масла тваринного і рослинного походження); транспортні засоби (транспортування, зберігання); хімія (біохімія, виробни-

цтво цукру, шкіри); загальне машинобудування; медикаменти для терапевтичних, стоматологічних і гігієнічних цілей, тютюнове виробництво.

Дещо нижча винахідницька активність (до 2,5%) зазначена за темами: прилади (годинникова справа, регулювання, обчислювання); електрика (електронні схеми, техніка зв'язку); текстиль, папір; хімія (макромолекулярні сполуки); музичні інструменти; накопичення інформації; предмети особистого і домашнього вжитку; поліграфія, зброя, виробові роботи; папір; ядерна фізика.

За даними ДП ДЦНТЕ, інноваційні проекти в галузі біології, медицини, сільського господарства і хімії, які було запропоновано в 1997–1998 рр. на розгляд Міністерству України у справах науки і технологій та Державному інноваційному фонду, також відображають нерівномірну інноваційну діяльність в окремих галузях науки і техніки (рис.2).

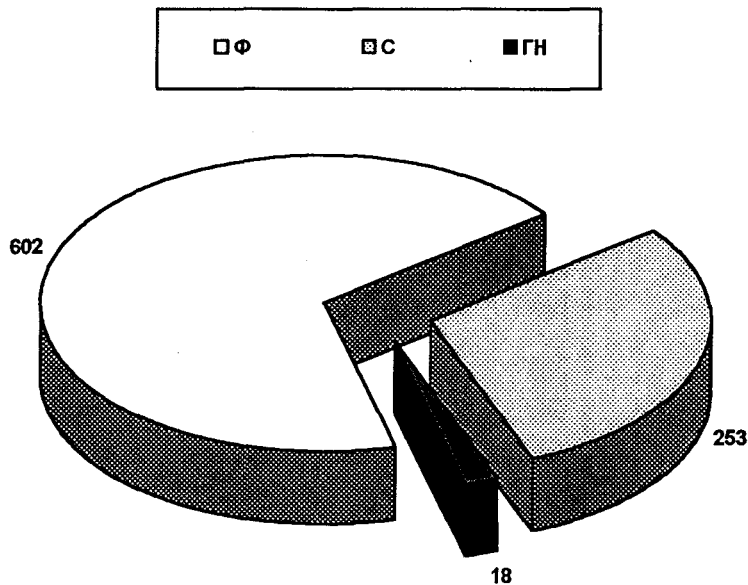

Рис. 2. Гістограма розподілу за науковими напрямками проектів, експертизу яких виконано в 1998 р.:

Ф, С та ГН – означають наукові напрямки відповідно ФМТН (фізико-математичні та технічні науки), СМБХН (сільськогосподарські, медико-біологічні та хімічні науки) та ГЕН (гуманітарні та економічні науки).

Активна діяльність установ і організацій у сфері визначення і охорони інтелектуальної власності на вітчизняному і міжнародному рівнях (в тому числі – діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності) дала змогу виявити низку проблем і перспективних напрямків реалізації стратегії і тактики розвитку ринку інтелектуальної власності як частини сучасної ринкової економіки [5–7].

Так, очевидно, що створення системи комерціалізації розробок українських вчених і винахідників має бути реалізованим на початковому етапі шляхом створення і використання відповідних баз даних щодо на-

явності зареєстрованої інтелектуальної власності в державних організаціях – Держпатенті України, різних міністерствах, у тому числі – в Міністерстві освіти і науки України, в провідних академіях наук, багатьох профільних організаціях тощо.

Розвиток міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій і охорони промислової власності згідно з положеннями Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та низки міждержавних угод вказує на необхідність розробки і розвитку дійового правового механізму щодо захисту інтелектуальної власності.

Необхідним також стає створення спе-

ціалізованих юридичних установ і підготовка фахівців з вирішення спірних питань у сфері інтелектуальної власності згідно зі законодавчими базами України та інших країн, які виявляють найбільшу активність у патентуванні винаходів в Україні. Так, тільки в 1998 р. було зареєстровано патентів: Німеччина 109, Франція 100, Угорщина 78, Швейцарія 69, Австрія 57, США 56, Росія 48, Швеція 43, Японія 36, Великобританія 36, Італія 33 [5].

Як показав закордонний і вітчизняний досвід, необхідним є також створення центрів консалтингу і трансферу, які б сприяли творчому пошуку, науково-технічній і економічній оцінці інвестиційної привабливості розробок та передачі їх споживачам інтелектуальної продукції, що дозволить українським і закордонним підприємцям активніше використовувати ОПВ для успішного розвитку промисловості.

На першому етапі впровадження розробок необхідна попередня оцінка доцільності придбання ліцензій. Основною вимогою оцінки економічної ефективності закупівлі ліцензій за умов вибору пропозицій різних фірм є пріоритетність економічної рентабельності продукції, характер процесу придбання науково-технічних розробок і специфіка самих об'єктів інтелектуальної власності, а також економічні показники використання нововведення [8].

Кожен з цих аспектів може мати як загальні закономірності, так і свою специфіку, що можна відобразити в критеріях оціночного апарату, який має бути розробленим за умов адекватності об'єкта. Серед таких показників можна виділити: *новизну, науково-технічний і технологічний рівні розробки, готовність до впровадження, патентну чистоту, технічну, технологічну і науково-технічну готовність підприємства*, де буде впроваджено розробку; *термін освоєння та ін.* Необхідною також є розробка відповідних методик, що дають змогу об'єктивно

оцінити науково-технічний і економічний рівні розробки та перспективи її впровадження у конкретну галузь і на конкретному виробництві.

Досвід роботи ДП ДЦНТЕ у висвітленні стану наукової і науково-технічної експертизи інноваційних пропозицій і бізнес-планів проектів, направлених на розгляд до Міністерства освіти і науки України для розробки, доопрацювання і впровадження нових технологій, устаткування, продукції, виробничих комплексів у різні галузі харчової промисловості і народного господарства України також дозволив виявити ряд невирішених проблем щодо ефективності інвестування розробок – *визначення найперспективніших напрямків та найпривабливіших регіонів і підприємств для інвестування.*

Зважаючи на доцільність цілеспрямованої підтримки і прискорення впровадження новітніх технологій, продукції, устаткування в умовах, коли економіка України перебуває в стані формування і масового створення підприємств усіх форм власності в багатьох її регіонах, відділом експертизи в галузі сільськогосподарських, медико-біологічних та хімічних наук ДЦНТЕ у співдружності із співробітниками кафедри обліку та аудиту Українського державного університету харчових технологій (УДУХТ) та співробітниками Держхарчпрому України проводились дослідження з визначення найбільш привабливих і перспективних галузей народного господарства та регіонів України, інвестиції в які мали б невисокий ступінь ризиків щодо повернення коштів ДФ та об'єктивні ознаки спроможності ефективного впровадження новітніх технологій і устаткування у конкретному виробництві.

Враховуючи вищезазначене, авторами було розглянуто з використанням наукової літератури деякі питання щодо визначення перспектив інноваційного інвестування в різні галузі промисловості і регіони України за низкою економічних і науково-технічних